

залучати студентів до виконання логіко-рефлексивних, рефлексивно-дослідницьких та рефлексивно-творчих завдань;
– залучення кожного майбутнього вчителя до творчого дослідження в практичній професійній діяльності прогресивних наукових ідей і передового досвіду.

Література

1. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко та ін. – К.: Вища школа, 2004. – 422с.
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибр. твори в 5т. – К.: Рад. Школа, 1977. – Т.3. – 225с.
3. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. – М.: Педагогика, 1977. – 254с.
4. Короткий філософський словник /За ред. М.Т. Фролова. – К.: Освіта, 1997. – 312с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Генеза, 1999. – 367с.
6. Гільбух Ю.З., Дробноход М.І. Інноваційний експеримент у школі: на допомогу дослідникові-початківцю. – К.: Освіта, 1994. – 90с.
7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – 308с.
8. Професійне становлення майбутнього вчителя: монографічний огляд / За ред. Л.В. Кондрашової. – Кр.Ріг: Вид. Дім, 2006. – 327с.
9. Кіт Г.Г. Навчальна програма з педагогічної практики. – Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2006. – 84с.

М.М.Вовк

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статтє Н.Н.Вовк дано научне обоснованіє процесу формірованія професіонально-педагогічєских умєній будучих учітелей, раскрыта специфика многогранной деятельности современного учителя музыки.

In the article N.N.Vovk is given scientific ground of process of forming of professionally-pedagogical abilities of future teachers, the specific of many-sided activity of modern music master is exposed.

Рівень професійної майстерності сучасного вчителя музики залежить від сформованості в нього системи фахових знань, умінь і навичок з п'яти циклів навчальних дисциплін (психолого-педагогічного, музично-теоретичного, інструментально-

виконавського, вокально-хорового, художньо-естетичного), оскільки в практичній діяльності викладача музичного мистецтва органічно синтезуються художньо-педагогічні, музично-виконавські, організаторські й дослідницькі уміння.

Різні аспекти формування професійних умінь досліджували О.Антонова, Ю.Бабанський, Г.Балл, В.Беспалько, С.Вітвицька, П.Гальперін, Т.Льїна, Є.Кабанова-Меллер, Н.Кузьміна, К.Платонов, Л.Спірін, Н.Талізїна та ін. Ряд науковців досліджували процес формування фахових умінь майбутніх учителів музики (Т.Люрїна, А.Первушина, О.Таранцева, Н.Тимошенко, О.Федоренко), художніх (М.Кириченко, І.Риндїн) і музично-аналітичних умінь (І.Гринчук, Т.Панасенко, Н.Прушковська), художньо-аналітичних умінь (О.Плотницька, І.Чернявська).

Мета даної статті полягає в науковому обґрунтуванні процесу формування професійно-педагогічних умінь майбутніх учителів музики.

Удосконалення процесу професійної підготовки студентів музично-педагогічної спеціальності потребує вивчення теоретичних положень, у яких науково обґрунтовано процес формування професійно-педагогічних умінь, а також висвітлено інтегральні характеристики викладача музичного мистецтва, що відповідає специфіці фахової діяльності сучасного вчителя музики загальноосвітньої школи.

На основі трудових функцій учителя музики вченими побудована узагальнююча модель фахівця даного профілю, визначено загальні та спеціальні знання, уміння й навички, встановлено їх співвідношення, обґрунтовано спеціальні й методичні знання, необхідні для практичної діяльності вчителя музики [2, с.18].

Педагогічна діяльність як складна динамічна система має свою специфічну структуру й складається з низки внутрішніх взаємопов'язаних компонентів: гностичного, проектувального, конструктивного, комунікативного, організаторського [4, с.157]. Кожен з цих компонентів, у свою чергу, поділяється на комплекс педагогічних знань, умінь і навичок, а також виконує конкретні функції: інформативну, орієнтаційну, мобілізаційну, розвивальну [11, с.82]. Таким чином, педагогічну діяльність учителя музики можна розглядати як багатоплановий процес розв'язання довготривалої низки педагогічних завдань, які спрямовані на формування особистості іншої людини [10, с.21].

У педагогічній діяльності виокремлюються такі структурні компоненти, які формуються в процесі навчання і вдосконалюються у практичній професійній діяльності. Це – знання, уміння й навички.

Знання – це інформація, яка здобувається студентами в процесі теоретичного навчання (як під керівництвом педагога на лекційних, семінарських та індивідуальних заняттях, так і в ході самопідготовки, під час самостійного опрацювання літератури з фахових, психолого-педагогічних і суспільних дисциплін).

Навички розглядаються вченими як дія, сформована в процесі вправ у цілеспрямованій діяльності, як набута здатність виконувати дії автоматично, без спеціально спрямованої уваги, але під контролем свідомості [8, с.84].

Уміння в загальному розумінні – це можливість ефективно виконувати систему дій відповідно до цілей і умов їх здійснення (В.Зикова, О.Кабанова-Меллер, Б.Ломов). Вчені по-різному трактують це поняття. За К.Платоновим, уміння – це “здатність людини виконувати будь-яку діяльність або дію в нових умовах, що набувається на підґрунті раніше набутих знань і навичок” [8, с.84]. За концепцією О.Леонтєва, уміння – це процес, послідовність дій, це окрема діяльність, що входить до складу спеціальної, професійної діяльності людини, сплав системи знань і навичок, спосіб діяльності людини; уміння – це психічна властивість особистості, яка стала внутрішньою можливістю найбільш успішного виконання діяльності, – це здібність [5].

По-різному розв’язують проблему професійно-педагогічних умінь О.Абдуліна і Л.Спірін. Так, наприклад, О.Абдуліна розглядає професійно-педагогічні уміння як форму функціонування теоретичних знань [1], а Л.Спірін – як складне психологічне утворення, котре об’єднує професійно значущі особистісні якості й навички з мисленневими і практичними діями [9]. Отже, зміст поняття “професійно-педагогічне уміння” можна тлумачити як усвідомлене володіння операціями, що утворюють окремі види діяльності, які, засвоюючись, можуть стати психічною властивістю особистості вчителя, здатністю і внутрішньою умовою більш успішного виконання професійної діяльності.

Поняття “професійно-педагогічні уміння” розглядається дослідниками у трьох аспектах: як процес, що сприймається і спостерігається, як такий, що існує зовні й поступово досягається людиною; як спосіб діяльності (усвідомлене володіння послідовністю дій); як здатність (внутрішня можливість), котра полегшує діяльність

[3, с.24]. Боброва В.Г. виокремлює три групи професійно-педагогічних умінь: спеціальні, загальнопедагогічні, особистісні. До останніх відносяться педагогічні здібності (комунікативні, експресивні, дидактичні, організаторські) та психологічні якості особистості вчителя (інтелектуальні, етичні й вольові) [3, с.26].

Слід зазначити, що, порівняно з навичками, уміння мають більшу рухливість, більш усвідомлений характер виконання дії та можливість переходу до творчості. Категорії “уміння” й “навички” перебувають у діалектичному взаємозв’язку. У професійній підготовці майбутнього вчителя музики межа між ними дуже хитка. В практичній діяльності вони часто ототожнюються. Проте, в теоретичному ракурсі спеціалісти розводять, відокремлюють ці дві категорії. Одні вчені трактують уміння як “незавершені” навички, котрі є проміжною ланкою між засвоєнням знань і формуванням навичок (К.Корнілов), інші автори трактують сутність уміння як готовність суб’єкта до свідомої практичної дії на основі набутих знань (М.Данилов, Є.Кабанова-Меллер та ін.).

Вчені, розкриваючи і конкретизуючи відмінні риси умінь, поділяють їх на два види:

- 1) “найпростіші”, “елементарні”;
- 2) “складні”, “творчі” (І.Огородников), “більш високого порядку” (Т.Льїна), “уміння-майстерність” (О.Степанов), “узагальнене уміння” (Е.Ігнатьєв).

Перший вид умінь функціонує при сталості своїх “складових”, тобто засоби виконання дій не змінюються, умови їхнього виконання залишаються постійними. Психологічний аспект формування цього виду умінь містить у собі такі компоненти: концентрацію уваги й волі учня; постійний контроль свідомості при постановці мети, обмірковуванні засобів дії, виконанні дій.

Другий вид умінь, навпаки, функціонує в різноманітних умовах діяльності, що змінюються, а засоби виконання дій мають творчоваріативний характер і не можуть бути автоматизовані, тобто зведені до рівня навичок. Психологічний аспект формування таких умінь містить у собі: концентрацію уваги й волі суб’єкта; постійний контроль свідомості при плануванні майбутніх дій, виборі засобів, адекватних поставленій меті, коригування помилкових дій.

Значний інтерес у цьому зв’язку представляє теоретична концепція К.Платонова. Він вважає, що головною категорією, яка є завершенням педагогічного процесу, має стати уміння, утворене на основі раніше набутих знань і навичок: “У педагогіці раніше було

загально визнаним, що знання породжують уміння, а останні – навички. Думаємо, правильно вважати, що на основі знань виробляються навички, а на їхній основі, у свою чергу, – уміння” [7, с.103]. Процес формування уміння К.Платонов поділяє на п’ять етапів і характеризує два останні з них як етап високорозвинутого вміння, психологічна структура якого містить у собі творче використання знань і навичок певної діяльності, та етап майстерності, що припускає творче використання різноманітних видів умінь.

Аналізуючи теоретичні погляди К.Платонова щодо сутності категорій “уміння” й “навички”, Н.Лошкарьова дійшла висновку, що у К.Платонова “природа навичок й умінь різна: навички – дія, уміння – спроможність, якість особистості, і хоча уміння вбирає у себе навички, але це різні категорії, де в кожній своя логіка розвитку, отже, своя методика формування, практичного використання” [6, с.27].

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури з питань формування умінь і навичок показав, що основним принципом у цій галузі є усвідомленість процесу навчання. Важливі положення, присвячені психології формування в учнів умінь і навичок, містяться у працях Б.Ломова, Е.Кабанової-Меллер, Н.Менчинської, Б.Теплова та ін. Вони доводять, що ефективність вироблення умінь і навичок перебуває у прямій залежності від ступеню розуміння учнями мети завдання і засобів його розв’язання. Особливо важливим чинником ці автори вважають усвідомлення засобів дій на початковому етапі формування навичок, оскільки це уможливилось на більш пізньому етапі здійснення їхньої автоматизації. Із зазначеного можна зробити висновок, що оптимальний результат формування умінь і навичок досягається за дотримання наступних умов: визначення мети й завдань майбутніх дій; усвідомлення змісту й засобів їхнього виконання; адекватної оцінки результатів виконання завдань, зокрема, виявлення допущених помилок.

Для розвитку сучасної педагогічної науки не менш значущою є теоретична концепція, яка встановлює прямий взаємозв’язок між засвоєнням теоретичних знань, з одного боку, і виробленням практичних умінь і навичок, з іншого. Органічне поєднання пізнавальної й практичної діяльності має стати неодмінною умовою процесу формування в студентів умінь і навичок, бо опора на теоретичні знання, особливо на початковій стадії формування умінь або навичок, сприяє своєчасному запобіганню помилковим діям. Крім того, практична дія, яка узгоджується з тим або іншим теоретичним

правилом, у процесі свого повторення постійно розвивається й удосконалюється.

Отже, науковий підхід до формування у студентів професійно-педагогічних умінь дозволить оптимізувати процес фахової підготовки майбутніх учителів музики в педагогічному університеті.

Література

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.
3. Боброва В.Г. Теоретические вопросы проблемы профессионально-педагогических умений // Профессионально-педагогические умения и пути их формирования. – Воронеж: ВГПИ, 1985. – С.20-32.
4. Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1980. – 170 с.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Наука, 1977. – 304 с.
6. Лошкарева Н.А. Формирование системы общих учебных умений и навыков школьников: Методические рекомендации для ФПК Директоров и завучей школ. – М.: Изд-во МГПИ, 1982. – 88 с.
7. Платонов К.К. О знаниях, навыках и умениях // Сов.педагогика. – 1963. – №11. – С. 98–103.
8. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1986. – 255 с.
9. Спирин Л.Ф. Формирование общепедагогических умений учителя (на материалах подготовки студентов педагогического вуза к воспитанию ребенка): Дис... д-ра пед.наук. – М., 1981. – 323 с.
10. Федоріщева С.П. Естетичні основи формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики: Дис... канд. пед. наук. – Луганськ, 2001. – 190 с.
11. Щербаков А.И. Психологические основы формирования личности советского учителя в системе высшего педагогического образования. – Л.: Просвещение, 1967. – 266 с.